

ANDERS ZORN

1860—1960

Till minnet av konstnären, hembygds mannen, spelmannen ANDERS ZORN i ödmjuk tacksamhet för skapandet av vårt spelmansmärke — Zornmärket — en mäktig insats för bevarande av den svenska folkmusiktraditionen.

Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur

Dessa ord kan envar som passerar porten in till Zornmuseet i Mora läsa på den plakett, som söndagen den 12 juni avtäcktes med en kort men värdig och minnesrik högtidlighet. "Vi har funnit att denna plats — på vänstra murväggen genast man träder in genom porten — är den bästa", sade museets byggmästare Anders Diös inför den avtäckning, som han med hjälp av Anders Zorns halvsysster Mejt Ståbi förrättade. Solen tittade fram ett ögonblick mellan de grå molnmassorna, kamerorna blixtrade, fiolerna ljöd och deltagare och publik skred i en lång rad förbi för att närmare studera den nyuppsatta plaketten. Dessförinnan hade deltagarna i Dalarnas spelmansförbunds årsmöte och stämma under Knis Karl Aronssons ledning spelat Ljuder Anders' fina morapolska samt Äppelbo gånglåt, och Erland Lindell, ordf. i Daladistriktet, hälsat välkommen.

Högtidstalet hölls av redaktör Anders Olsson, Mora, som tecknade bakgrunden till konstnären Anders Zorns initiativ till spelmansstämmornas hållande med början på Gesunda 1906. Zorn fick höra en fäbodkulla spela en låt på horn under ett besök i en fäbod. Han tyckte det skulle vara en skam, om en så ädel konst skulle dö ut och satte på stående fot upp ett pris på hela 50 kr. till den kulla, som påföljande sommar kunde spela bäst på horn. — Zorn hade dessa år efter sekelskiftet, sade tal., fått flera musikaliska impulser. Han hade målat storspelmannen Hins Anders och hört de döende tonerna från hans fiol. Nils Andersson hade varit Zorns gäst i Gopsmor på nyåret 1906 och Zorn hade följt prins Eugen till den musikaliska Kings-familjen i Färnäs, där han målade i sällskap med Albert Engström, som i Strix' julaftonsnummer 1905 tecknade inramningen till Karlfeldts dikt "Var är folket, som blåste i djurhorn...". Det var skaldens eko till Zorns i oktober 1905 utfärdade kungörelse om Gesundatävlingen den 1 september 1906. Om denna Sveriges första spelmansstämma, som räknade 32 tävlande, och dess närmaste efterföljare, skrev Nils Andersson i ett brev, som jag förvarat från hösten 1908: "Tävlingarnas betydelse är så stor att den säkerligen aldrig kan överskattas. Tävling-

Knis Karl och Gustaf Wetter (t.v.) överlämnar spelmannens tavla medan intendent Forssman lyssnar. Foto Meg.

arna ha ju väckt till liv vår folkmusik, gjort den till levande verklighet, och detta just vid en tidpunkt, då den var sin undergång nära. Ännu några år, låtom oss säga fem, högst tio, och det hade varit för sent! En jämförelse mellan Gesundatävlingen 1906 och Moratävlingen 1908 skall ovedersägligen bekräfta detta påstående, och det lider intet tvivel att dessa tävlingar skola för Dalarnas folkmusik bära rika frukter. Den man som givit upphov till Gesunda 1906 och därigenom till dylika tävlingar i andra svenska landskap, jag menar Anders Zorn, har med denna genialiska idé skapat sig ett namn som aldrig skall förgätas när det talas eller skrives om svensk folkmusik och svensk kultur".

Folkmusikens renässans gick vidare, och 1910 samlade den för första gången spelmän från hela landet för att 1927 famna hela Norden. Vid spelmansstämman på Skansen 1910 utdelades för första gången ett av Zorn utfört spelmansmärke, som berättigar till hederstiteln *riksspelman*, och rätten att utdela detta Zornmärke har senare överlämnats till Svenska ungdomsringen för bygdekultur, som särskilt bland ungdomen vill väcka intresse för svensk folkkultur och få detta intresse att ta levande form i nutiden, att skänka ungdomen en sund, naturlig livsglädje och lära den att förstå och värdera hembygden.

Med vördnadsfull tacksamhet för det förtroende som sålunda lagts i Ungdomsringens händer har Ungdomsringen, när nu hundra år förgått från Anders Zorns födelse, velat med ett enkelt minnesmärke hylla hans hågkomst och särskilt hans oförgängliga insats för den svenska folkmusikens fäderneärv.

Med denna erinran ber jag att Zornmuseets frejdade byggmästare Anders Diös ville låta tackelset falla för minnesmärkets vittnesbörd för samtid och eftervärld.

Efter avtäckningen lät moraspelmannen Jannes Gunnerås en hornlåt ljuda från museitrappan, och medan ekot av dess toner ännu låg kvar över platsen, steg Knis Karl Aronsson fram och överlämnade en av Hans Prins i Leksand målad minnestavla från Sveriges spelmäns riksförbund, "i vördnad och glädje för Anders Zorns insatser för svensk folkmusik". Knis Karl Aronsson — nybliven ordförande i riksförbundet — frammanade minnet av Anders Zorns stora insatser för den svenska folkmusiken, främst genom den första spelmanstävlingen på Gesunda 1906. "Spelmansrörelsen", sade han, "som växte fram ur denna och de stämmor som sedan följde, kom senare att arbeta i spelmansförbund landskapsvis och slutligen slöt dessa förbund sig samman 1947 till det riksomfattande Sveriges spelmäns riksförbund.

Intendent Forssman tackade för uppvaktning, minnesplakett, tavla, musik och sång och berörde hur konst och musik vävts samman i Anders Zorns måleri. Mora hembygdskör sjöng, och sedan Bertil Dalkrans tackat med några ord, marscherade samtliga till den intilliggande Zorngården, på vars gräsplan spelmännen ställde upp framför Zornjuryns representanter: dess ordinarie ledamot rektor Nils Wallin, Arvika, samt Knis Karl Aronsson, Leksand, och juryns tf sekr. Meg Sahlin. Högtidligheten inleddes av Nils Wallin med ett minnestal över den bortgångne jurymedlemmen dir. mus. Sven E. Svensson. Han påminde om den stora insats den bortgångne gjort för

Här kommer spelmännen under Knis Karls ledning. Foto Meg.

svensk folkmusik, framför allt vid Zornmärkesuppspelningarna, samt om de tre rapsodier han gjorde till Ungdomsringens stämmor i Uppsala, Karlstad och Borås — den sistnämnda skrev han färdig och genomförde i Borås med uppbyggande av sina sista krafter. Sven E. Svenssons insats för svensk folkmusik är mycket stor, och vi ungdomsringare och spelmän vill framföra ett tack till honom för detta; vi kommer alltid att minnas hans klara intellekt och hans fina syn på den svenska folkmusiken.

Med tonerna av "Fäbodfriden" från Røjås Jonas' fiol gick tankarna till den bortgångne jurymedlemmen, som i Karlstad 1957 var med om att tilldela Røjås Jonas Eriksson Zornmärket i guld "för fulländat spel, präglad av djup inlevelse i folklig tonkonst". Det var detta märke Røjås Jonas nu hämtade och tackade för genom att spela en brudmarsch från Boda samt en låt efter Hjort Anders Olsson. Årets guldmärke hade tilldelats den riksbekante nyckelharpolekaren Erik Sahlström för "mästerlig spelmansgärning och banbrytande insats för nyckelharpospellets återupplivande och förnyelse". Vad skulle guldmedaljören spela vid detta tillfälle om inte sin egen "Spelmansglädje", som fick den allvarligaste att le och trampa takten!

Efter en trevlig folkdansuppvisning av närvarande deltagare från olika socknar inom Dalarnas hembygdsring tog den, på grund av ösregnet, tyvärr alltför korta spelmansstämman sin början. För den som har sitt hjärta förankrat i Dalarnas hedniska, urgamla musik blev den ändå en upplevelse, inte allspelningsen så mycket som de separata, mer eller mindre individuella uppspelningarna i alla vinklar och vrår av Zorngården.

Denna högtidsdag till Zorns minne hade börjat med gudstjänst i Mora kyrka och man kan gott säga att den avslutades med en gudstjänst: ekot av tonerna från melodier, som spelades upp inför Anders Zorn långt innan och vid Gesundastämman 1906. Meg

Anders Diös och Mejt Ståbi efter minnesplattans avtäckning.

Foto Meg.